

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO 95 STRAIPSNIO
PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-5001**

2020 m.

d. Nr.

Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo statuto 138 straipsnio 3 dalimi ir atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2020 m. birželio 30 d. sprendimo Nr. SV-S-1653 „Dėl įstatymų projektų išvadų“ 4 punktą, Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a:

Nepritarti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui Nr. XIIP-5001 (toliau – Įstatymo projektas) dėl šių priežasčių:

1. Įstatymo projektu siūloma apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties netaikyti už dvi korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas: kyšininkavimą ir prekybą poveikiu. Neabejojant siekiu veiksmingiau kovoti su šiomis nusikalstamomis veikomis ir užtikrinti baudžiamosios atsakomybės už korupciją neišvengiamumo principo įgyvendinimą, pažymėtina, kad Įstatymo projekto rengėjų pasirinktos teisinio reguliavimo priemonės negali būti vertinamos kaip tinkamos tokiems tikslams pasiekti. Pirmiausia, toks siūlymas neatitinka Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 95 straipsnio 9 dalyje įtvirtintų nuostatų paskirties – įgyvendinti Lietuvos Respublikos priisimtus tarptautinius įsipareigojimus. Pažymėtina, kad BK 95 straipsnio 9 dalyje pateikiamas išskirtinio pobūdžio bei pačių pavojingiausių nusikaltimų sąrašas, kuris siejamas tik su BK XV skyriuje įtvirtintais nusikaltimais žmoniškumui ir karo nusikaltimais (pavyzdžiui, genocidu, tarptautinės teisės draudžiamu elgesiu su žmonėmis, tarptautinės humanitarinės teisės saugomų asmenų žudymu, civilių trėmimu ar perkėlimu, agresija, draudžiama karo ataka ir kt.). Reikalavimas netaikyti apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties būtent šiems nusikaltimams kyla iš Lietuvos Respublikos ratifikuotų tarptautinių sutarčių: Jungtinių Tautų 1968 m. Konvencijos dėl senaties termino netaikymo už karo nusikaltimus ir už nusikaltimus žmoniškumui (1 straipsnis) ir Tarptautinio Baudžiamojo Teismo Romos statuto, priimto 1998 m. liepos 17 d. Jungtinių Tautų diplomatinėje įgaliotųjų atstovų konferencijoje, skirtoje Tarptautinio baudžiamojo teismo įsteigimui (5, 29 straipsniai). Tai, kad nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai tiek pagal tarptautinės teisės aktus, tiek pagal nacionalinį baudžiamąjį įstatymą priskiriami patiems pavojingiausiems ir didžiausią grėsmę visai žmonijai keliantiems nusikaltimams, pagrindžia išimtinių nuostatų, susijusių su senaties instituto netaikymu būtent šiems nusikaltimams, įtvirtinimą BK. Savo pobūdžiu ir teisinių gėrių, į kuriuos kėsinamasi, prasme nei kyšininkavimas, nei prekyba poveikiu negali būti prilyginti tokios kategorijos nusikaltimams kaip nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai. Todėl siūlymas apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties netaikyti kyšininkavimo ir prekybos poveikiu nusikalstamoms veikoms ne tik sistemiškai nedera su kitais BK 95 straipsnio 9 dalyje išvardytais nusikaltimais, bet ir iš esmės iškreipia su senaties instituto taikymu susijusias išimties taisykles.

2. Baudžiamoji atsakomybė už korupcines nusikalstamas veikas reglamentuojama BK XXXIII skyriuje (Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams). Tai reiškia, kad įstatymų leidėjas šias nusikalstamas veikas laiko kur kas mažesnio pavojingumo veikomis, palyginti su nusikaltimais žmoniškumui ir karo nusikaltimais, už kuriuos baudžiamoji atsakomybė reglamentuojama pačiame pirmame

BK Specialiosios dalies skyriuje (XV skyrius). Neabejotina, kad korupciniais nusikaltimais padaroma žala valstybei ir visuomenei gali būti ištis reikšminga. Tačiau tai nereiškia, kad šių nusikalstamų veikų sunkumas, pavojingumas bei sukeltos pasekmės yra tapatūs (ar bent panašūs) nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų pavojingumui ir jų sukeliams žalingiems padariniams. Pirmiausia pažymėtina, kad BK 95 straipsnio 9 dalyje vardijami, kaip minėta, patys pavojingiausi nusikaltimai, kurie daugeliu atveju priskiriami labai sunkių nusikaltimų kategorijai ir už kurių padarymą gali grėsti pati griežčiausia bausmė – laisvės atėmimas iki gyvos galvos (pavyzdžiui, genocidas, tarptautinės humanitarinės teisės saugomų asmenų žudymas, draudžiama karo ataka ir pan.). Į šį nusikaltimų sąrašą nepatenka net tokie visuotinai pavojingi ir labai sunkių nusikaltimų kategorijai priskirtini nusikaltimai kaip valstybės perversmas, kėsinimasis į Lietuvos Respublikos Prezidento gyvybę, kvalifikuotas nužudymas, teroro aktas, vaiko pirkimas arba pardavimas ir kt., kurių sunkumas, pavojingumas ir padaroma žala yra daug didesni negu kyšininkavimo ir prekybos poveikiu. Taigi pagal galiojančias BK normas net ir tokių pavojingų nusikaltimų kaip valstybės perversmas, kvalifikuotas nužudymas, teroro aktas ir kt. negalima tirti neribotą laiką. Antra, tiek už kyšininkavimą, tiek už prekybą poveikiu, esant itin kvalifikuotoms šių nusikaltimų sudėtimis, griežčiausia galima bausmė yra laisvės atėmimas iki 8 metų (BK 225 straipsnio 3 dalis ir 226 straipsnio 4 dalis). Atitinkamai, vadovaujantis BK 11 straipsniu, netgi didžiausio pavojingumo korupcinio pobūdžio nusikaltimai nėra priskiriami labai sunkių nusikaltimų kategorijai, būdingai BK 95 straipsnio 9 dalyje nurodytam nusikaltimų sąrašui. Pažymėtina ir tai, kad kitose BK 225 ir 226 straipsnių dalyse apskritai įtvirtintos apysunkių nusikaltimų bei net mažiausio pavojingumo baudžiamųjų nusižengimų (nenumatančių laisvės atėmimo bausmės) sudėty. Atsižvelgiant į tai, Įstatymo projekto siūlymas netaikyti senaties už sunkius ir apysunkius kyšininkavimo ir prekybos poveikiu nusikaltimus (ir net už baudžiamuosius nusižengimus) nepagrįstai ir neproporcingai išskirtų nurodytos kategorijos nusikalstamas veikas visų kitų baudžiamajame įstatyme įtvirtintų žymiai pavojingesnių ir net labai sunkių nusikaltimų kategorijai priskirtų nusikaltimų atžvilgiu bei iš esmės iškreiptų apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties netaikymo instituto esmę bei turinį. Kartu siūlomas neribotas baudžiamasis persekiojimas tiriant apysunkius nusikaltimus ar netgi baudžiamuosius nusižengimus vertintinas kaip neproporcinga priemonė, sudaranti prielaidas nepagrįstai ilgai naudoti teisėsaugos institucijų ir teismų turimus resursus tokioms nusikalstamoms veikoms tirti ir nagrinėti. Trečia, BK XXXIII skyriuje baudžiamoji atsakomybė numatyta ne tik už kyšininkavimą (BK 225 straipsnis) ir prekybą poveikiu (BK 226 straipsnis), bet ir už kitas nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams: papirkimą (BK 227 straipsnis), piktnaudžiavimą (BK 228 straipsnis), neteisėtą teisių į daiktą įregistravimą (BK 228¹ straipsnis), tarnybos pareigų neatlikimą (BK 229 straipsnis). Nepaisant to, Įstatymo projekto aiškinamajame rašte nėra pateikiama argumentų, kuriais būtų pagrįstas tik dviejų korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų – kyšininkavimo ir prekybos poveikio – išskyrimas visų kitų nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams kontekste.

Atsižvelgiant į tai, Įstatymo projektu teikiamas selektyvus siūlymas papildyti nusikaltimų, kuriems netaikoma apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis, sąrašą kyšininkavimo ir prekybos poveikiu nusikalstamomis veikomis ne tik neatitinka BK 95 straipsnio 9 dalyje išvardytų nusikalstamų veikų pavojingumo, prieštarauja baudžiamajo įstatymo sistemiškumui, bet ir nepagrįstai nustato skirtingas teisinio reguliavimo taisykles iš esmės panašioms korupcinio pobūdžio nusikalstamoms veikoms.

3. Baudžiamosios teisės teorijoje apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties egzistavimą pagrindžia reikalavimas, kad baudžiamoji atsakomybė turi atsirasti tuoj pat po nusikalstamos veikos padarymo arba praėjus kuo trumpesniai laikui, priešingu atveju mažėja jos efektyvumas ir prevencinė reikšmė. Apkaltinamuoju nuosprendžiu paskirtos bausmės tikslai pasiekiami tik tuo atveju, jeigu nėra nutrūkęs ryšys tarp padarytos nusikalstamos veikos ir kaltininkui paskirtos bausmės. Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties termino įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme vertintinas kaip svarbus procesinis saugiklis,

leidžiantis užtikrinti tiek konkrečių terminų laikymąsi teisėsaugos institucijoms atliekant procesinius veiksmus, tiek greitą ir teisingą baudžiamosios bylos išnagrinėjimą teisme. Atsižvelgiant į tai, siūlymas tokio termino netaikyti kyšininkavimo ir prekybos poveikiu nusikalstamosioms veikoms gali turėti priešingą efektą nei siekiama Įstatymo projektu. Žinojimas, kad kyšininkavimo ir prekybos poveikiu nusikalstamų veikų ištyrimas nėra varžomas jokių senaties terminų ne tik iškreiptų požiūrį, kad ikiteisminis tyrimas turi būti atliktas per kuo trumpiausius terminus, taip, kaip numatyta Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 176 straipsnyje, bet ir neskatinant teisėsaugos institucijų ir teismų imtis visų įmanomų priemonių, siekiant galutinio sprendimo baudžiamojoje byloje priėmimo laiku. Todėl siūlomos baudžiamojo įstatymo pataisos gali lemti tiek ilgiau trunkančius ikiteisminius tyrimus, tiek lėčiau nagrinėjamas baudžiamąsias bylas. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra ne kartą pažymėjęs, kad įstatymai turi sudaryti prielaidas greitai ir išsamiai ištirti nusikalstamas veikas, nesudaryti prielaidų vilkinti nusikalstamų veikų tyrimo ir baudžiamųjų bylų nagrinėjimo ir pan. (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d., 2008 m. sausio 24 d. nutarimai). Manytina, kad net iki 15 metų apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas yra pakankamas, siekiant išsamiai ir veiksmingai ištirti sunkius kyšininkavimo ir prekybos poveikiu atvejus, o siūlymas netaikyti jokių laiko apribojimų tiriant šias nusikalstamas veikas gali ne tik žymiai išstėti baudžiamuosius procesus, bet ir prieštarauti Europos Žmogaus Teisių Teismo suformuluotai praktikai dėl pernelyg ilgos proceso trukmės.

4. Įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodoma, kad kyšininkavimo ir prekybos poveikiu nusikalstamosioms veikoms taikomi palyginti trumpi senaties terminai. Tačiau pažymėtina, kad 2010 m. birželio 15 d. priimtu Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 95 straipsnio pakeitimo bei papildymo, Kodekso papildymo 170² straipsniu ir Kodekso priedo papildymo įstatymu Nr. XI-901 buvo žymiai pailginti apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai už visas nusikalstamas veikas: pavyzdžiui, nuo 8 iki 12 metų – kai padarytas apysunkis nusikaltimas, nuo 10 iki 15 metų – kai padarytas sunkus nusikaltimas, nuo 15 iki 25 metų – kai padarytas nusikaltimas yra labai sunkus ir pan. Ilgiausias apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas už sunkius kyšininkavimo ir prekybos poveikiu atvejus yra net 15 metų. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad baudžiamojo įstatymo pakeitimai, kuriais ilginami senaties terminai, sunkina nusikalstamą veiką padariusio asmens teisinę padėtį, todėl neturi grįžamosios galios. Tai reiškia, kad 15 metų senaties terminas sunkių nusikaltimų atveju taikomas tik toms nusikalstamosioms veikoms, kurios padarytos po įstatymo priėmimo. Baudžiamojo įstatymo pataisų, priimtų 2010 m. ir susijusių, pavyzdžiui, su pailgintais senaties terminais už sunkius nusikaltimus, teisinis vertinimas bus galimas tik 2025 m., t. y. kai formaliai sueis apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai (t. y. 15 metų) 2010 m. padarytiems sunkiems kyšininkavimo ir prekybos poveikiu nusikaltimams. Dėl šios priežasties siūlymas keisti senaties taikymo taisyklės, kai dar nėra žinomas 2010 m. atliktų BK pataisų, susijusių su senaties instituto tobulinimu, efektas, vertintinas kaip perteklinė ir šiuo metu netikslinga priemonė.

5. Viena iš priežasčių, paskatinusių rengti Įstatymo projektą, aiškinamajame rašte nurodyta vis dažniau išaiškėjantys kyšininkavimo ir prekybos poveikiu atvejai. Tačiau Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – IRD) pateikiami statistiniai duomenys rodo priešingas tendencijas. Pavyzdžiui, 2017 m. buvo užregistruoti 762 nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams, 2018 m. – 564, o 2019 m. – 516. Bendrame užregistruotų nusikalstamų veikų kontekste nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams procentinė dalis taip pat mažėja: 2017 m. korupcinės nusikalstamos veikos sudarė 1,19 proc., o 2019 m. – vos 1 proc. nuo visų užregistruotų nusikalstamų veikų skaičiaus. Poreikis rengti Įstatymo projektą grindžiamas ir tuo, kad kyšininkavimo ir prekybos poveikiu nusikalstamos veikos yra sudėtingos, painios, tęstinio pobūdžio, o per nustatytus terminus

pareigūnai nesurenka pakankamai įrodymų ir kitos reikalingos informacijos šios veikoms ištirti.

Pažymėtina, kad IRD pateikiami statistiniai duomenys rodo pozityvius šių nusikalstamų veikų ištiriamumo rodiklius. Pavyzdžiui, 2019 m. ištirta 64 proc. visų užregistruotų kyšininkavimo atvejų ir 60,2 proc. prekybos poveikiu nusikalstamų veikų. Tokie rodikliai atitinka ir bendrą visų ištirtų nusikalstamų veikų skaičių – 2019 m. ištirta 64,1 proc. nusikalstamų veikų.

Ministras Pirmininkas

Teisingumo ministras